

DE WERKEN VAN ABRAHAM MUNTING

DOOR

W. H. WACHTER.

(Vereenvoudigde Spelling).

Bij het samenstellen van de lijst der desiderata voor onze bibliotheek trof het mij, dat er enkele tegenstrijdigheden waren in de verschillende opgaven over de werken van Abraham Munting (1626—1683), die mij ten dienste stonden; wat aanleiding was tot een nader onderzoek, waarvan hier de resultaten volgen.

Voor bijzonderheden van Muntings levensloop zij verwezen naar de lijkrede van Joh. Mensinga, in het Latijn opgenomen vóór in de „*Phytographia Curiosa*” en naar een hollandse vertaling daarvan door P. Rabus vóór in de „*Aardgewassen*”.

I. Waare Oeffening der Planten.

1a. Waare Oeffening der Planten, waar in De rechte Aart, Natuire, en verborgene eigenschappen der Boomen, Heesteren, Kruiden, ende Bloemen, Door een veeljarige onderzoekinge, zelfs gevonden; Als meede op wat maniere zij, in onze Neder- en Hoog-duitsche Landen, gezaait, geplant, bewaart, ende, door het geheele Jaar, geregeert moeten zijn, kenbaar gemaakt worden.

Beschreeven door Abrahamus Munting, der Med: Doctor, ende Professor Botanices in d' Academie van Stad Groningen en Ommelanden. Met 40. Kopere Plaatzen van de Raarste Planten verciert.

T' Amsterdam, Voor Jan Rieuwertsz. Boekverkooper,

in Dirk van Assensteeg, in 't Martelaarsboek, in 't Jaar 1672. Met Privilegie.

Het vignet op het titelblad bestaat uit een brandende hanglamp, in allegories lijstwerk, waarin het woord: Omnibus (fig. 1).

Aan de keerzijde van het titelblad vindt men een „copie

Fig. 1.

van 't Octroy" door de „Staten van Hollandt ende Westvrieslandt" voor 15 jaren verleend aan Jan Rieuwertsz. (21 September 1671).

Onder de titelprent vindt men: t' Amsterdam, bij Jan Rieuwertsz. Boekverkoper. An^o. 1672.

Na de „Index Caputum Libri Tertii" komt: Drukfouten,

Aanwijzende, hoe de zelve niet alleen verbeetert, maar ook, 't geen op d' aangewezen Bladeren bij gedaan, ende daar meede vermeerdert moet worden; zijnde door haastigheit van den Autheur verzuimt of uitgelaaten. (Ex. aanwezig in Univ. bibl. te Utrecht, en 's-Rijksherbarium.).

In de Univ. bibl. te Amsterdam berust een dergelijk ex., maar de hier boven beschreven regels: „Drukfouten, enz.” zijn overgeplakt met: „Nabericht. Waar in aangewezen wordt eenige noodige vermeerdering, bij den Auteur, in 't beschrijven des Werks, versuimt; beneffens de verbetering der Drukfouten”.

1b. In de bibliotheek der Ned. Bot. Ver. is aanwezig deze zelfde uitgave, met echter op het titelblad onder het vignet: „Gedrukt te Leeuwarden, Bij Hendrik Rintjes, Drukker en Boekverkooper in de Peperstraat, in de Zaadzaaijer, CIOIOCLXXI” in plaats van: „T” Amsterdam, voor Jan Rieuwertsz enz.” terwijl op de titelprent het onderschrift met de naam van de uitgever ontbreekt. Dit zijn de enige verschillen; de drukfouten en gebroken of verplaatste letters zijn overal precies dezelfde. Ook de „copie van 't octroy” is aanwezig.

2a. Waare Oeffening der Planten, enz., enz., ende Professor Botanices in d' Academie van Stad Groeningen en Ommelanden. Met XL. Kopere platen van de Raartste Planten vergiert. Den Tweeden Druk.

T” Amsterdam, Voor Jan Rieuwertsz. Stads Drukker en Boekverkooper in de Beurs-straat, 1682. Met Privilegie.

De rest van het titelblad, alsmede het vignet, is eender als in de eerste druk. Aan de keerzijde van het titelblad weer de „Copia van 't Octroy”.

De titelprent draagt tot onderschrift: „t' Amsterdam, bij Jan Rieuwertsz. Boekverkoper. An^o. 1682”.

(Een ex. in de Univ. bibl. te Groningen en de Bibl. der der Ned. Bot. Ver.).

2b. De Univ. bibl. te Leiden en 's-Rijksherbarium bezitten een ex. van dezelfde uitgave van de tweede druk, waarbij als enig verschil op het titelblad een vignet te

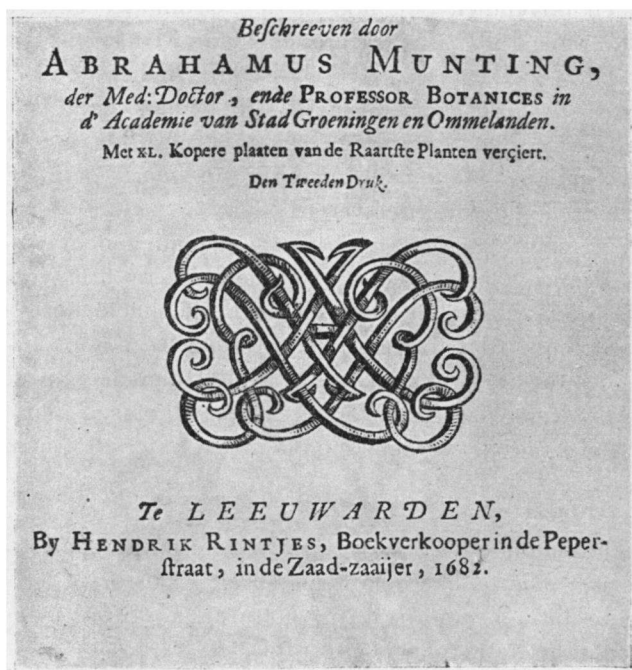

Fig. 2.

vinden is van dooreen geslingerde arabesken (fig. 2), en daaronder: „Te Leeuwarden, Bij Hendrik Rintjes. Boekverkooper in de Peperstraat, in de Zaad-zaaijer, 1682”.

Eigenaardig is het, dat onder de titelprent het onderschrift is gebleven: „t' Amsterdam, bij Jan Rieuwertsz Boekverkooper. An^o. 1682”.

Men heeft dus de beide edities van Amsterdam, 1672 en 1682, als de eigenlijke uitgaven te beschouwen, en die van Leeuwarden, 1671 en 1682, als varianten; te meer, waar in: „Nauwkeurige Beschrijving der Aardgewassen” in een „Berigt aan den Leezer” staat: „In 't jaar 1672 heeft hij uitgegeeven zijne Ware Oeffening der Planten” enz. en bovendien ook nog in de „Groninger Hof-Almanach” van 1687, toegeschreven aan Muntings zoon Albertus Munting (1663—1694), in het voorbericht staat: „.... dat den Autheur sich bedient heeft in dese sijne besigheden, van den eersten druck van *De waere Oeffening der Planten Anno 1672. in quarto gedrukt tot Amsterdam bij Jan Rieuwertsz.*”

Wel vindt men op de laatste pagina van de tweede druk de mededeling, dat de tweede druk „op drie winkels” is gedrukt, maar uit de volkomen gelijkheid der exemplaren blijkt, dat hiermee bedoeld wordt, dat p. 1—224 van de eerste drukkerij, p. 225—440 van de tweede en p. 439bis tot het eind, van de derde afkomstig zijn, wat ook volgt uit de vergelijking van enkele lettervormen.

II. Aloidarium.

Aloidarium, sive Aloës mucronato folio americanæ majoris, Aliarumque ejusdem speciei Historia. In qua Floridi illius Temporis, Loci, Naturæ, Culturæ, nec non Qualitatum Ratio paucis enarratur.

Autore Abrahamo Muntingio, Groninga-Frisio. Medicinæ Doctore, atque in Patria Academia Groningæ et Omlandia Botanices Professore. [Vignet fig. 3]. Anno MDCLXXX.

Komt meestal voor, gebonden achter „*Herba Britannica*”, waarmee het gelijktijd uitgegeven schijnt te zijn. Af en toe ontmoet men het echter ook afzonderlik.

Aan de achterzijde van het titelblad vindt men een drietal bijbelteksten (Jezus Sirach XVIII, 3—5).

Er bestaan ook exemplaren met veranderd titelblad; waarbij n.l. alles achter „enarratur” is weggelaten, dus zonder auteur, vignet en jaartal. De achterzijde van het titelblad is dan blank. De overige pagina's zijn echter absoluut gelijk.

III. *Herba Britannica.*

3a. *De Vera Antiquorum Herba Britannica, Ejusdemque efficacia contra Stomacacen, seu Scelotyrbem, Frisiis et*

Fig. 3.

Batavis De Scheurbuyck. *Dissertatio Historico-Medica.* Autore Abrahamo Muntingio Groninga-Frisio Medicinae Doctore, atque in Patria Groningae et Omlandiae Academia Botanices Professore. [vignet fig. 4] Amstelodami, Apud Hieronymum Sweerts. 1681.

Aan de keerzijde van het titelblad het portret van „Henricus Casimirus, Princeps Nassoviae, etc., etc.” waarna

een opdracht volgt van enkele pagina's aan genoemde Hendrik Casimir en enige regenten; daarna komt: „Ad Lectorem” enz. Op de fraaie, allegorische titelprent vindt men in de rechterbovenhoek: „Vera Herba Britannica. Reperta et Demonstrata ab Abrahamo Muntingio” en onderaan: „Amstelodami, Apud Hieronymum Sweerts.”

In de Univ. bibl. te Utrecht berust een ex., volmaakt gelijk met uitzondering van het vignet op het titelblad, dat hier eender is als bij „*Aloidarium*” (fig. 3).

Fig. 4.

3b. Abrahami Munting Profess. Groning. Dissertatio Historico Medica, De vera Herba Britannica. Adjuncta est ejusdem Aloidarum Historia. Amstelodami, Apud Johannem Wolters, 1698. (zie fig. 5).

Het verschil tussen de beide uitgaven ligt in het begin van het voorwerk; de laatste 12 pag. daarvan en de rest van het boek zijn volmaakt eender. Hier ontbreekt nl. behalve de titelprent ook het portret van Hendrik Casimir II en de opdracht (Hendrik Casimir II overleed in 1696) en begint dus het werk met „Ad Lectorem”, welk voorbericht

hier ondertekend is (in de uitgave 1681 is de opdracht ondertekend). Verder is dan de alfabetiese lijst van geraadpleegde auteurs tot en met E klein gedrukt, om met de F gelijk te komen.

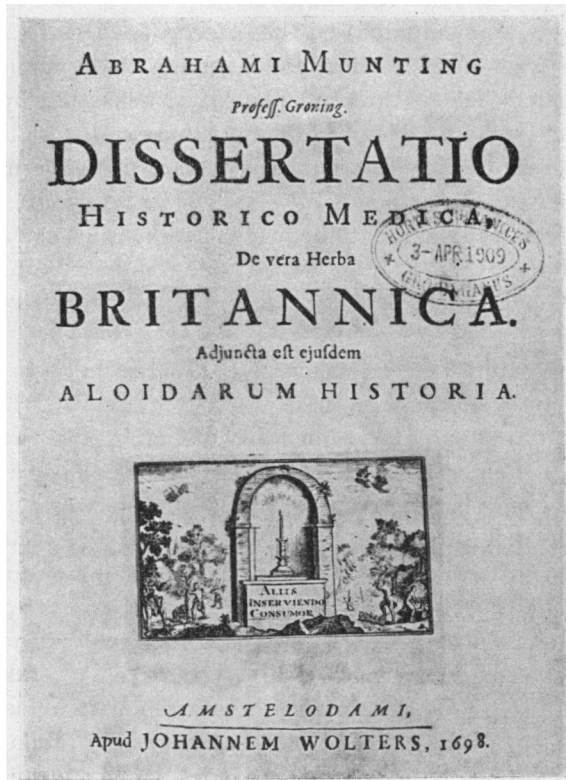

Fig. 5.

Van deze uitgave, waarvan Pritzel niet geheel juist zegt: Editio sic dicta altera „Amstelodami, apud Wolters. 1698. 4" praeter renovatos titulos non differt, is mij in Nederland maar één ex. bekend, nl. in het Bot. Laboratorium te Groningen (afkomstig van C. A. J. A. Oudemans?).

IV. Aardgewassen.

Naauwkeurige Beschrijving der Aardgewassen, Waar in de veelerley Aart en bijzondere Eigenschappen der boomen, Heesters, Kruiden, Bloemen, Met haare Vruchten, Zaden Wortelen en Bollen, Neevens derzelver waare Voort-Teeling, gelukkige Aanwinning, en heylzaame Genees-Krachten, Na een veel-jarige Oeffening en eigen Ondervinding, In drie onderscheide Boeken, naauwkeuriglijk beschreeven worden; Door den Heer Abraham Munting, In zyn leeven, Hoogleeraar der Genees- en Kruidkunde in de vermaarde Akademie te Groeningen.

Nu eerst nieuwelijks uitgegeeven, en met meer dan 250 Afbeeldingen, alle naer 't leeven geteekend en konstiglijk in 't Koper gesneeden, verciert. Met noodige Registers verrijkt.

Te Leyden bij Pieter vander Aa, T' Utrecht bij François Halma, Boekverkoopers 1696.

Op het titelblad een vignet met: „Cultior his vita est.” Een fraaie titelprent, gemerkt: I. Goeree del. en I. Baptist sculp. Er zijn echter maar 243 platen, waarvan twee gemerkt: Fig. 199: J. Gole f. en Fig. 201: J. Mulder fecit.

Dit werk is uitgegeeven in één band; maar ook in twee.

Het verscheen na Muntings dood; Munting had echter het manuscript geheel klaar, dat door een ongenoemde bewerker (volgens van der Aa, 12e deel 2e stuk was dit F. Kiggelaer) van minder verstaanbare dialektiese eigenaardigheden gezuiverd werd. Pritzel beschouwt het ten onrechte als de 2e uitgave van de „*Waare Oeffening*”, vermoedelijk steunende op een zinsnede van de bewerker.

Uit het gedeelte van het voorbericht, van Munting zelf afkomstig, blijkt wel, dat deze het als een nieuw werk beschouwde.

V. Phytographia Curiosa.

5a. Abrahami Muntingii, Medicinae ac Botanices, in

celeberrima Academia Groningana, (dum viveret) Professoris: PHYTOGRAPHIA CURIOSA, exhibens Arborum, Fruticum, Herbarum et Florum Icones, ducentis et quadraginta quinque tabulis ad vivum delineatis ac artificiosissime aeri incis. Varias earum denominationes, Latinas, Gallicas, Italicas, Germanicas, Belgicas, aliasque, ex probatissimis Authoribus, priscis ac neotericis, desumptas collegit et adjecit Franciscus Kiggelaer, Botanophilus. Pars prima.

Amstelaedami, apud Franciscum Halmam; Lugduni Bata-vorum, apud Petrum Vander Aa, Bibliopol. Anno MDCCII.

Op dit titelblad hetzelfde vignet als op dat van de „Aardgewassen”.

De titelprint is dezelfde als die der „Aardgewassen”, maar „Nauwkeurige Beschrijving der Aard-Gewassen, door Abraham Munting” is op de plaat onvoldoende weggekrabd en vervangen door: „Abrahami Muntingii Phytographia curiosa”. Ook de namen der uitgevers zijn weggekrabd, maar nog ten dele zichtbaar.

De platen 1—243 zijn dezelfde als die der „Aardgewassen” waarbij nog twee nieuwe 244 en 245 zijn gevoegd.

Pars prima heeft de platen 1—119; pars secunda (zelfde titelblad en titelprint als pars prima) de platen 120—245.

Vóór het voorbericht komt nog een gegraveerde opdracht aan Benjamin Fagel door v. d. Aa en Halma.

In het Nieuw Ned. biogr. woordenboek Deel VI (1924) noemt Kroon het een latijnse vertaling van de „Aardgewassen”, welke ongerijmdheid hij nageschreven heeft van v. d. Aa.

Waar de „Aardgewassen” toch 465 pag. (930 kolommen) tekst hebben, vindt men hier op maar 47 pag. de namen der afgebeelde planten in verschillende talen, met hier en daar een enkele opmerking!

Een ex. van deze uitgave berust in de Univ. bibl. te Amsterdam.

Pritzel zegt omtrent dit werk: „Redit pluries”.

5b. In de Univ. bibl. te Wageningen is een ex. waarbij op het titelblad de woorden: „in celeberrima Academia Groningana, (dum viveret)” zijn weggelaten; het vignet is van J. Goeree en draagt het inschrift „Hinc utile, hinc dulce” en onder het vignet staat: „Amstelaedami, Apud Joannem van Leeuwen, Bibliopolam. Anno MDCCXI”. De opdracht aan Benjamin Fagel ontbreekt. Behalve het nieuwe titelblad is alles eender als in de uitgave 1702.

5c. De Univ. bibl. te Utrecht bezit een ex., dat op het titelblad dezelfde woorden mist als 5b, verder staat er een drukfout „Anthoribus” en er is weer een nieuw vignet met inschrift „Terar. dum prosim.” terwijl onder het vignet staat: „Amstelaedami, Apud Rod. & Gerh. Wetstenios Hff. MDCCXIII”. Alles is verder eender als in de uitgave 1702; ook de opdracht aan B. Fagel door de eerste uitgevers v. d. Aa en Halma is aanwezig.

5d. v. d. Aa en Kroon noemen nog een uitgave 1727; voor zo ver mij bekend is in Nederland geen ex. daarvan aanwezig.

Aan het eind van dit overzicht wil ik nog hartelijk dank brengen aan de heer Ir. F. H. Esser, die met groote bereidwilligheid de fraaie foto's vervaardigde en aan de heren F. J. Hoogeveen en O. Noordenbos van de Rotterd. Gemeentebibl. voor de hulp, als steeds mij verleend, om de verschillende uitgaven bijeen te brengen.

Rotterdam, 1925.